

ORSZ. PAED. KÖNYVTAR
ÉS TANSZERMUZEUM.

I

~~9487~~

977 A

ÉJSZAKI-SARK PROBLÉMÁJA

IRTA

DR LASZ SAMU

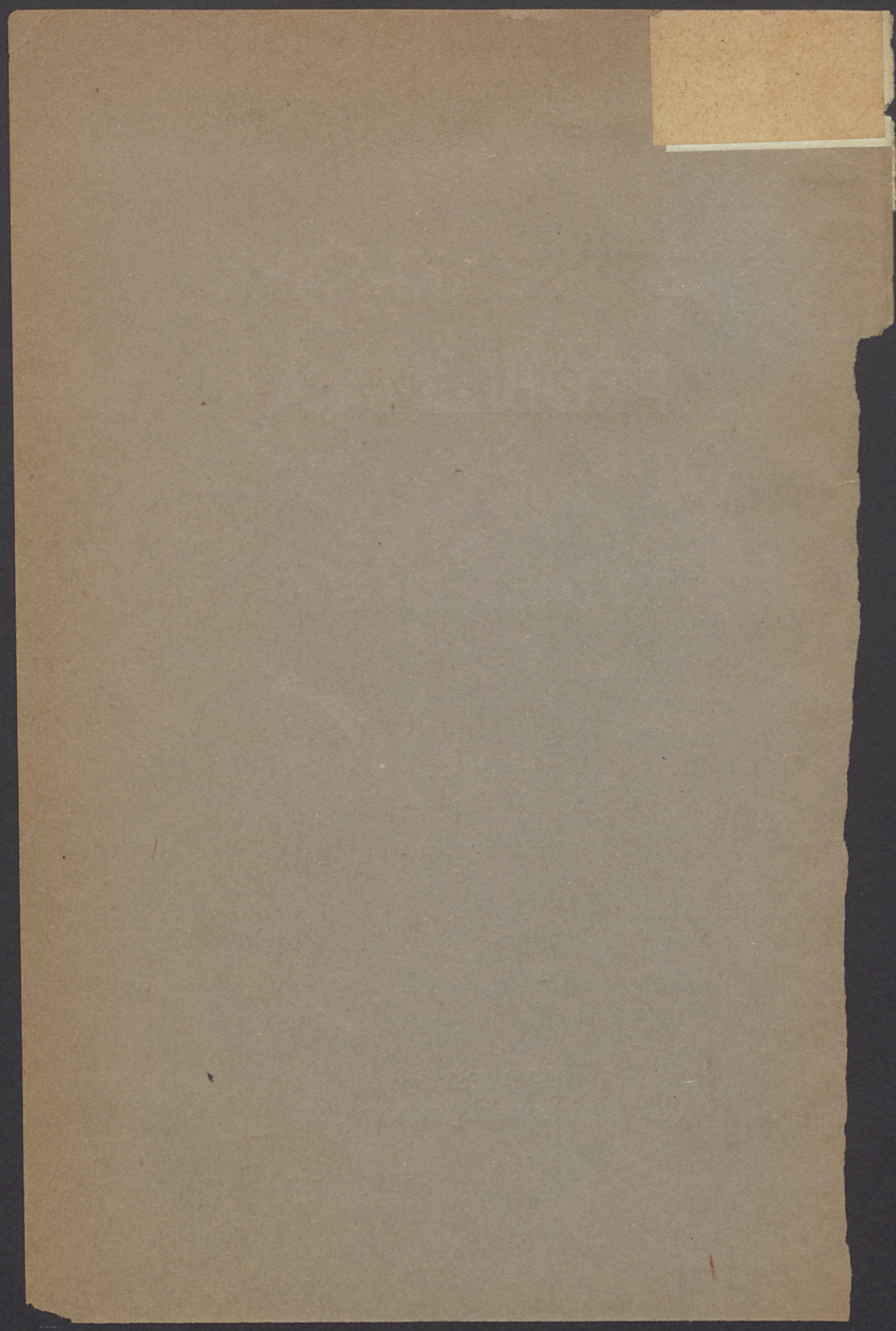

9

BUDAPEST, 1909

LÉGRÁDY TESTVÉREK KÖNYVNYOMDÁJA.

*Dr. Orsz. Paed. Könyvtár és Tanszermuzeum
Könyvtárához
Feltöltés napjainak felől
a Gyűjtemény
Budapest: T. Mészáros Könyvnyomda 64. 1. 1*

Koll. 2.

AZ ÉJSZAKI-SARK PROBLÉMÁJA

IRTA

DR LASZ SAMU

ORSZ. PAEDAGÓGIAI KÖNYVTÁR ÉS TANSZERMUZELUM
Érkezett: 19 15. év *okt.* hó 1.
Keltári szám: *26-800.* Csoport szám: *12.11.17*

I-9487.

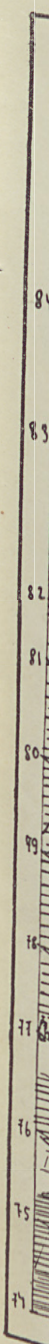
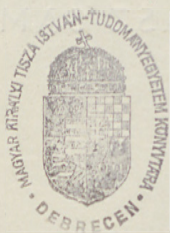
BUDAPEST, 1909

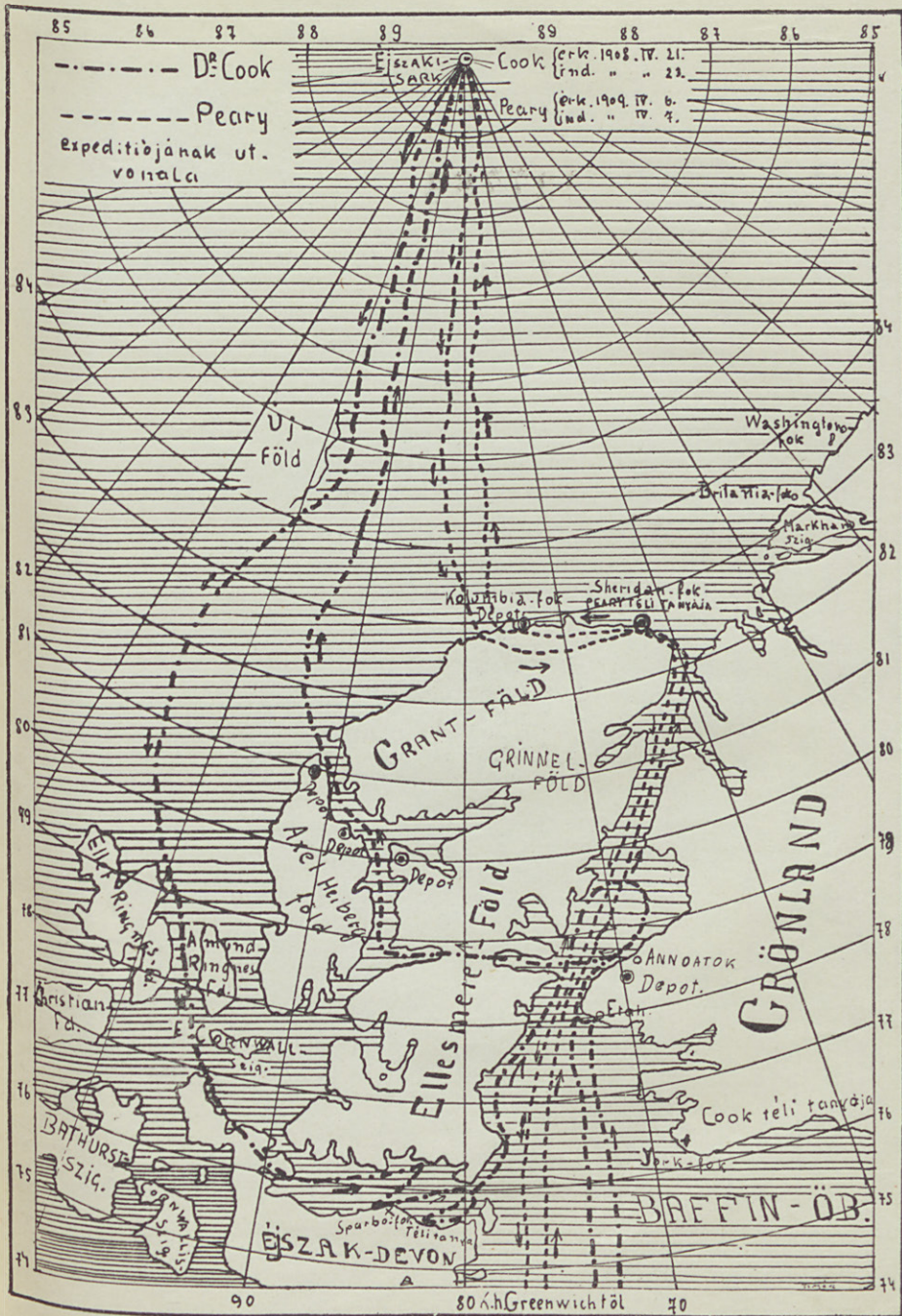
W. J. 1497

LÉGRÁDY TESTVÉREK KÖNYVNYOMDÁJA.

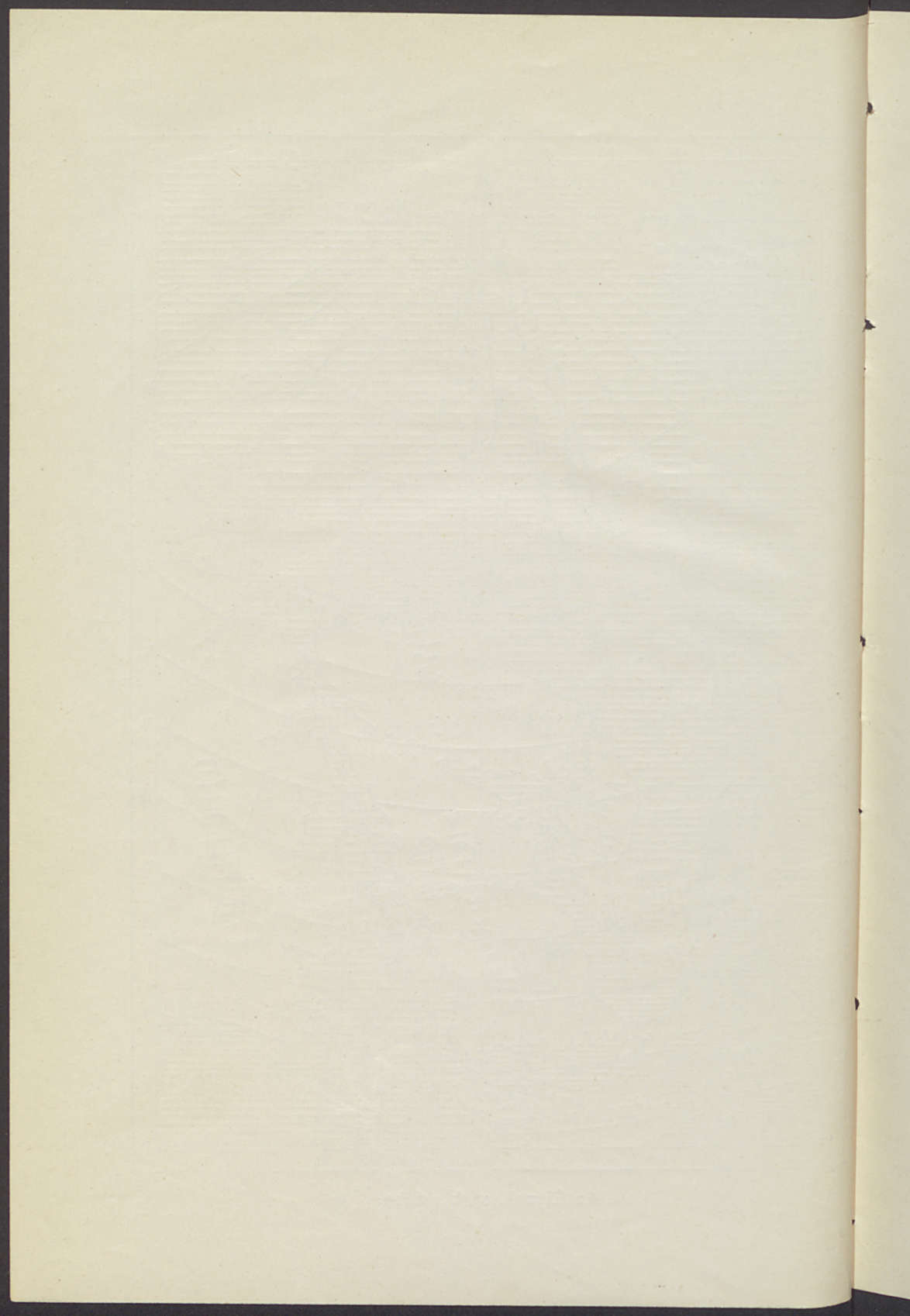
Orsz. Pedagógiai Könyvtár
KÖNYVTÁRI PÉLDÁNY.
E könyv ki nem adható

137763

Az Élszaki-sark vidéke.

Tudományos, geográfiai tárgyú problémáim fölött elgondolkodva, az *Éjszaki-sark* világraszóló rekordjának utóhangjával rekesztjük be ezt az esztendőt.

Ez a fölfedezés, a sarkvidéki kutatások megindulása óta szünetlenül ösztökélte az emberiséget, különösen a tengerjáró nemzeteket.

Háromszáz esztendeje, hogy attól a vágytól égtek a sarkkutatók, vajha eljuthatnának az Éjszaki-sarkhoz. Most ime közel egy esztendei időkülömbsséggel, állítólag két halandó jutott el oda szerény kíséretével, s alig egy heti differenciával adott hirt mindakettő: a sarkvidéki kutatások leirhatatlan diadaláról . . .

A nagy dicsőséget a két érdemes embernek alacsonyán járó torzsalkodása kissé elhomályosítja ugyan, azonban még sokáig, nagyon sokáig és igen sokszor, erre a rekordra fordul majd a művelt emberiség önzés híján való érdeklődése.

Reátereli elsőül a *Déli-sarknak* közel jövőbéli elérése és felkutatása. Mert lám, széles e világ üdvrivalgása köszöntötte Ernest Henry *Shackleton* diadalmas utját, hogy Délen, hat fokkal és hat perccel vagyis hatszáznyolcvan

kilométerrel tulszárnyalta H. C. *Scott*-ot és egyetlen fokkal és tizenhét perccel vagyis száznegyven kilométerrel jutott közelebb a Déli-sarkhoz, mint *Peary*, utolsóelőtti expedíciójában, az éjszakihoz.

Hát ha majd az Unió büszke csillagos zászlaja helyett az angol lobogót tüzi ki Shackleton a Déli-sarkon, akkor fog csak igazán elementáris erejével végigviharzani mind az öt világrészen, harminc millió négyzetkilométernyi brit területen, Albion fiainak büszke lelkesedése!

Azt hisszük, hogy csakhamar tanui leszünk mi is ennek a nagy örömmámornak, sőt csinján, ki is vesszük a részünket belőle. Hisz Shackleton, aki épp most készülődik hozzánk, a déli szélesség nyolcvannyolcadik fokát és huszonharmadik percét érte, s így csak százhetvennyolc kilométernyire — ami körülbelül a Budapest és Püspökladány közötti vasutvonalnak hossza — maradt a Déli-sarktól.

Commander *Peary* igazát a bemutatott naplói, megfigyelései alapján immár végkép igazolták a tudományos körök. Szerintük, *Cook* is eljuthatott az Éjszaki-sarkhoz, de a tudomány areopágja elé kerülő érvei fölött eddigelé nem dönthetett a tudósok világa. Most terjesztette „bizonyítékait“ a kjöbenhavni egyetem tudósainak ítélőszéke elé.

Magam, aki husz esztendő óta kísérem éber őrszeggel a sarkvidéki kutatásokat, igazán szinte fázva, nem szívesen nyultam a dr *Cook* dolgához, miként azt a *Pesti Hirlap*

hűséges törzsolvasóinak a „Dr Frederick Albert Cook rekordja“ című szeptember 7-iki tárcaközleményemben elmondottam. Ismerve Peary nem mindennapi szívós energiáját, nagy tudását s a sarki medencében való tájékozottságát, lelke őszinte meggyőződése azt sugta volt nekem, hogy az Éjszaki-sarkon commander Peary tűzi ki az Unio csillagos lobogóját; senki más. Cook világgá kürtölt dicsőségéről önkéntelenül, először — és ekkor is idegenkedő fenntartással — emlékezvén, megjegyeztem, hogy „az útban levő Peary, ha a szerencse kedvében jár, ezuttal eljut az Éjszaki-sarkhoz — ha ugyan már eddig el nem jutott oda.“ És lapunk ugyanezen számának másik hasábjában — meghozta Peary tőlem várva-várt híradását: „*Stars stripes nailed to northpole.*“ 1909 április 6-án kitűzte a lobogót az Éjszaki-sarkon.

Hónapok óta tart a rettenetes viaskodás, mely szinte terhünkre kezd válni. Nem ismétljük e helyütt a különböző vádaskodásokat, amelyeknek éle dr Cook ellen fordult.

Most újra kétszeresen is lecsapott a bomba Cook erősködésére.

Peary az 1904. évi washingtoni nemzetközi földrajzi kongresszuson, melyen a magyar expertusok is ott voltak, azt hangoztatta az elnöki székéből, hogy a geografiának közel jövőbeli legfontosabb feladatai: az Éjszaki- és a Déli-sark elérése, azonképen Ázsia és Amerika legmagasabb bércének megmásítása. A négy probléma közül az elsőnek meg a ne-

gyediknek megoldását — Cook foglalta le a maga számára. Ő volt ott — állítása szerint — elsőül az Éjszaki-sarkon és ő mászta volna meg először Éjszak-Amerika legmagasabb csúcsát a 6239 méter magas Mount Mac Kinley-t.

A hegycsúcs megmászását, a geografia tudományában, három év óta tényül fogadtuk. Pár hóval ezelőtt tudvalevőleg már reácá-foltak Cooknak ezen rekordjára.

Most pedig hivatott helyről csak újra Cook ellen hallatszik az ítélet : a Mount Mac Kinleyt Cook nem mászta meg, sőt mi több : az amerikai orvosnak elméje is meg volna zavarodva.

Dr Herschel Clifford *Parker*, a newyorki Columbia-egyetemen a fizika tanára, a kanadai Alpok ismert kutatója állítja ezt. Már pedig *Parker* komoly, érdemes férfiú s nem gyerekmber ; hisz most fordult negyvenkettedik évébe.

Sohasem hittem volna, hogy az Éjszaki-sark fölfedezése körül a pszicho-patológiának is lesz dolga. Hogy Cook nem volt a Mount Mac Kinley csúcsán, szívesen elhiszem *Parker*nek, de hogy az elméje is zavart, beteg volna, e fölött elgondolkodom. Nehezen tudom elhinni azt, hogy Cook, aki *Adrien De Gerlache* délsarki expedícióját : a „Belgica“ útját. könyvében oly szépen leírta, küzdelmeiket pedig szinte meglepő elmeéllal, a ragyogó színek oly megkapó közvetetlenségével festette, most pedig — állítólagos — éjszaksarki útjáról

kelt sorozatos leveleiben is bravuros tollforgatóul bizonyosodott — valóban elmebeteg volna.

Pedig Parker a Mac Kinley-hegy megmászását a Cook „füllentésének“ deklarálja, eljárását „tiszteletlen“-nek. Lelki dispoziciója a „csendes őrülté, aki a nagyzási mániához hasonló bajban szenved.“ És olvassuk a londoni „Times“ értesülését: „a „Newyork Times“ legközelebb fog előállani azzal a „leleplezéssel, hogy Cook közönséges szédelő, aki két cimborájával, Loose kapitánynyal és *Dustkle* biztosítási ügynökkel, az íróasztal mellett eszelte ki az egész romantikus történetét, az Északi-sark felfedezését.“ (!?) Valószínűleg ilyen szomorúan csúf fináléba fullad bele a két embernek viaskodása.

A közvélemény Pearyt emelte paizsára.

Az esetleg megújuló tollhare a művelt emberiséget aligha érdekelné.

Hogy Peary nincsen különös jó véleménynyel földije iránt, azt csak természetesen találjuk, ha számbavesszük, hogy ő már évtizedek óta víja leirhatatlan küzdelmeit; az Éjszaki-sark meghódításába vetette legnemesebb becsvágyát, lelkének minden büszkeségét. Egyetlen sarkkutatót sem ért annyi keserű csalódás és bántó méltatlanság, mint őt. Egyik expedíciója alkalmával lábát törte, másikon — lábainak ujjai fagynak el, s hetet el is veszített közülök. Mindez nem riasztotta meg; bravuros kitartással megállott a kitérített célja mellett.

Most ime, dr Cook előzködik vele, s

ráadásul a szánkaexpedíciók vezetésére ép tőle begyakorolt eszkimókkal — eléri a sarkot!

Ennek a korántsem épületes versengésnek már a multban is akadt párja a sarkvidéki kutatások krónikájában: 1840-ben. Éppen hatvankilenc évvel ezelőtt, két expedíció versengett egymással afölött, hogy a déli sarkvidék kontinensének: az Antarktisznak megpillantásáért kit illet a babér?

Az egyik expedíciót a francia *Dumont d'Urville*, a másikat, az Unio-ét: *Wilkes* kapitány vezette. Azon vitatkoztak, hogy Dumont mely napon s melyik órában pillantotta meg a déli kontinenst?

D'Urville útja — miként azt Arago eleve megjósolta — eredmény híján maradt, viszont Wilkes messze levezett a déli szélességi övekbe, sőt másoktól nem látott földnyelvesúcsokra is bukkant és nyomban Wilkes-földre keresztelte azokat.

A két mostani híres éjszaksarki utazás világszerte foglalkoztatja a geográfusokat és földrajzi szakírókat, akik a dolog természetéhez hiven, akárhányszor ellentétes véleményen vannak s így persze, heves polémia kerekedik az írásaikból.

Éppen most szólalt meg Hugó *Wichmann*, a gothai földrajzi intézet geográfusa, a berlini F. *Mewius* és Otto *Baschin*, a berlini egyetem földrajzi intézetének őre s a „Bibliotheca Geographica“ szerkesztője.

Illik, hogy régebbi ígéretünkhöz hiven, mi is reámutassunk a két expedíciónak immár

ismert részleteire és — amennyiben a két sarkkutató eddigi jelentéseit összefoglaló forrásaimból telik — tudományos eredményekre is.

Cookot is, Pearyt is sarki szánka-expedícióikban eszkimók kísérték, mert a sark vidék szerény lakói mesterek a szánvono kutyák gondozásában. Dr Cook csakis eszkimókkal haladt éjszaki nagy útjában, míg Peary az utolsó útszakaszban csak meghitt régi szolgájától, a mulat Matt Henson-tól nem vált meg, s egyetlen eszkimót vitt magával, E. Bartlett kapitányt, a „Roosevelt“ biztos kezü kormányzóját pedig — már a nyolevanhetedik szélességi fok tájékáról visszaküldte.

Mindezekért forrásaim meg is róják őket ; reászolgáltak a rovásra. Mind a két kutatónak lelkében nagy hiúság lakik, s mindkettőt az a vágy emésztette, hogy övék, a fehér embereké legyen az Éjszaki-sark felfedezésének nagy dicsősége.

Dr Cook útjának utolsó harmadában, a szánkó-expedíciójával, beszámolója szerint, sarkkutatóktól nem járt uton törtetett az Éjszaki-sark felé s rendkívül egyszerű berendezkedéssel jutott el oda, — ha ugyan volt az Éjszaki-sarkon.

Útja első szakaszának, az út vonalának megválasztása nem az ő eredeti eszméje. A Smith-sundot Peary hirdette a sarki expedíciók legalkalmasabb kiinduló helyéül, mert Éjszak-Amerika jégborította sarki sziget-

gere jó magasan nyulik fel az éjszaki szélességi övekbe.

Hogy pedig a Smith-sundban nem folytatta útját s nyugatra tért, ez sem eredeti gondolata, mert ezt meg *Sverdruptól* leste el. Sverdrup ugyanis az 1898—1902. évi expedíciója alkalmával a Smith-sundon végighajózott éjszakknak Nansen hires Fram-jával. Grönland éjszaki partvidékeit akarta felkutatni. Ebben a sundban azonban kedvezőtlenek voltak a jégviszonyok, azért hát Sverdrup az Ellesmere-föld és a Grinnel-földjétől nyugatra eső térségre fordította a figyelmét s a Jones-sundon végighaladva, nagy földséget fedezett föl, közöttük a maecénásairól elnevezett Axel Heiberg-földet, Amund Ringnes, Ellef Ringnes és Christian király földjét, miként ezek térképünkön is köszöntik olvasóinkat.

Cook útvonalából is látjuk, hogy a Sverdrup tapasztalatainak felhasználásával, éppen erre, az Ellesmere-földön s a Nansen-sundon végig vezette expedícióját, vagyis a Sverdrup útjain; innen indult szánkaexpedíciójával — éjszak felé.

Cook egy évvel előbb indult el, mint Peary, mert az egyik, Bradley nevű, amerikai milliomosnak yachtja már 1907-ben vitte a Smith-sundhoz, ahol csak úgy, miként nagy ellenfele Peary, az ottani eszkimótelepek embereivel szerződött. Ezek szívesen hozzászögöttek, mert Cook a Sverdrup tapasztalatai révén gazdag vadás területekkel biztathatta

őket. Vadászszákmányért a jeges világ vég-
telenségébe is elmegy a szegény eszkimó.

Csakhogy az Etah- vagy Itah-ban lakó
eszkimó-törzset, a Föld legéjszakibb embereit
— Peary tanította be a nagy szánkaexpedi-
ciókra. Cook az Etahtól éjszakra, harminchat
kilométernyire fekvő Annotok (vagy Annoo-
tokban) telelt át. Mikor a Nap ismét felbuk-
kant a szemhatáron, 1908 február 19-én útnak
indult a karaván : tiz eszkimó, tizenegy szánkó
és száztizenhárom kutya. Az expedíció két
nap alatt kelt át a Smith-sund jégtakaróján
és elérte Ellesmere földjét, ahol Cook egyet-
len európai kísérője R. *Francke* már el is
bucsuzott ; hátat fordítva az expedíciónak —
visszatért.

Cookék — az expedíció vezetőjének sorai
szerint — elhagyták Ellesmere vizválasztóját
s a föld nyugati felét érték, ahol vadakban
gazdag El Doradora bukkantak s annyira dús-
káltak a húsban, hogy nemcsak a magukkal
hozott készletet kimélhették, hanem a Nansen-
sundban — a térképünkön is jelzett — uj
depót szerelhették.

A szerencse Cooknak nagyon is kedvében
járhatott. Mily szeszélyes a sors játéka!
Mig a szép emlékezetű *Greely-expedíció*
1883—84-ben, itt a Smith-sund partján a
Sabine-fok közelében küzködött az éhséggel
és huszonhat embere közül csak hét menekült
az éhen való halástól, addig az amerikai doktor
itt aratta a leggazdagabb zsákmányát. Greely

emberei, a helyszínét nem ismerve, nem mertek a föld belsejébe térni — vadászexpedícióra.

Ott veszték el az El Dorado szomszédságában.

Ha Sverdrup — előttük jár ott, megmenekedtek volna valamennyien a legborzasztóbb martirhaláltól!

Axel Heiberg-földjének északi csúcsánál — kilencszázhetvenkét kilométernyire az Éjszaki-sarktól — elérték a sarki tengert. Itt Cook, március 18-án hat eszkimót szánkóستul együtt visszaküldött volt, s miközben még egy szélesség foknyi (vagyis 111 kilométer hosszú) utat tettek a sarki jégen, másik két eszkimót indított utánuk — hazafelé. Így azután Cook a megmaradt két eszkimóval és a huszonhat kutyától vont két szánkóval — a saját szava szerint — 1908 április 21-én érte el az Éjszaki-sarkot! Kitűzte az Unió csillagos lobogóját. Két napig időzött ott s észleléseivel azt állapította meg, hogy a Nap mindenütt egyazon magasságban járta körül a szemhatárt. Ha tényleg ott járt s ezt tapasztalta, ez az egyetlen keze ügyében levő bizonyosság igazolta az — Éjszaki-sarkot! A hőmérséklet — 38 fok volt Fahrenheit (—38.9 Celsius) szerint.

Április 23-án indult visszafelé, de a visszavonulás sok ügygyel-bajjal járt. A ködös idő miatt nem igen tudtak tájékozódni. A jég, a keleti irány helyett nyugat felé vitte őket, s ráadásul a jeges térszin nehezen is volt járható. Május hó 24-ére még csak az északi széles-

ség 84. fokát érhatték el a 97. nyugati hosszúsági foknál.

Az a jégtábla, amelyen a kis csapat meghuzta magát, az Axel-Heiberg-földje helyett a Gusztáv trónörökös tengerébe került s így persze nem is remélhette a Nansen-sundbeli hús-depótja elérését. A megszorult Cook most a Lancaster-sundba igyekezett, abban a reményben, hogy ott majd skót cetvadászokra bukkanik, de az éhségtől és sok nélkülözéstől elcsigázva, bizony nem juthattak el a sundba.

A késő őszig a Jones-sundban egyszer erre, máskor amarra hordozta a három embert a jégtábla, s végre-valahára Éjszak-Devon partját érték, ahol a Sparbo-fokánál, sok küzdéssel át is teleltek.

1909. február 18-án ismét elindultak. Az expedíció a jéggel és az éhséggel küzdve, két havi kínos uttal április 15-én érte Annoatokot, ahol öt napi pihenőt tartva, szánkóval indult dél felé. Mindez a Cook jelentése.

Commander *Robert E. Peary* sokkal kedvezőbb viszonyok között indult, mint Cook.

24 Pompás gőzhajóval, a „Roosevelt“-tel 1908. július 17-én hagyta oda Uj-Foundlandot. Etahba érve, értesült volt arról, hogy *[dr Cook]* az Éjszaki-sark felé tart. Nem sokáig habozott. Nagy gyorsasággal felszerelte expedícióját. Huszonhét eszkimón kívül tizenhét asszonyt és tiz gyereket meg kétszázharminchat kutyát vitt magával. Szeptember 5-én már a ~~ter~~ ~~képünkön is látható~~ Sheridan-foknál vetett horgonyt a Roosevelt és ott is maradt. Az ősz

*] a legutóbb
teleltek*

[is állítólag

volt az expedíció és két nappal utóbb, április 6-án, Peary kitűzte az Unió csillagos lobogóját az Éjszaki-sarkon. Harminc óráig időzött ott, szorgalmasan fotografozott s vagy tizennyolc kilométeres kirándulással még az Éjszaki-sarkon túl is járt. A hőmérséklet minimuma —33 fok volt Fahrenheit (—36.1 fok Celsius) szerint, a maximuma pedig —12 F. (—24.4 C.) fok volt.

Április 7-én odahagyták az Éjszaki-sarkot ; indultak visszafelé. Rendkívül gyorsan haladtak, mert nyílt csatornák nem állították meg őket. Már április 23-án a Kolumbia-fok közelében levő Crane City-i tanyájukhoz jutottak, ahova időközben az előzőleg utnak indított szánexpedíciók is szerencsésen megtértek. Csak az expedíció egyik tagja : *Marwin* professzor járt szerencsétlenné. Néhány napi meneteléssel elérték a téli tanyát, majd a reájuk várakozó Roosevelt-et is, mely július 18-án hazafelé indult az expedícióval.

~~A két expedíció tudományos kutatásainak eredménye — *Wichmann* szerint is — igen kevés. Peary, nyilván több tudományos megfigyelést végezhetett, mert expedíciója sokkal jobban fel volt szerelve, mint Cooké.~~

Peary Tudós törzskara volt, mely sokféle észlelést végzett. Grant-földjének és Grönlandnak partvonalán különösen az apályt és dagályt vagyis a tenger járását tanulmányozták. De az Éjszaki-sarkhoz való menetelés folyamán Pearyék csak úgy mint Cook, nem sok ügyet vethettek a tudományos kutatásokra. Az élelmi-

szeréken és a legszükségesebb eszközökön kívül. tudományos készüléket nem is vihettek magukkal. Minden figyelmeiket a jég meg a víz foglalta le; ezekkel vitták küzdelmüket, kutatva-keresve a sarkhoz vezető legjobb utat.

Mewius ^{Peary utolsó útj} a két expedíciót, ~~pusztán~~ fölszerelésüknél fogva, ~~is,~~ csak *rekognoszáló* vagyis *földerítő* utazások számába veszi; ilyen ~~nélkül~~ nélkül tisztességesen helyt állottak, mert az éjszaksarki medence természetéről — a különböző mélység-mérésekkel is — sok becses adalékot hoztak magukkal.

A sarkon sokkal is kevesebb ideig tartózkodtak, ^{gát} ~~hogysem~~ fontos észleléseket végezhetnék volna. Geodaetikai mérésekre sem ide ~~jött,~~ ^{re} sem kellő eszközeik nem voltak.

A Cooktól két napon, és Pearytól harminc óra folyamán végzett meteorológiai észlelések korántsem elegendők arra, hogy a Supan professzortól feltételezett sarki szélválasztóról megbizonyosodhattunk volna. Pedig Peary szélesendetet talált ott, s ez valószínűvé teszi a Supan állítását.

Miként oszlik meg a Grönlandtól, a Spitzbergáktól, a Ferencz József-földjétől és az Uj-Szibiriai szigetektől az Éjszaki-sarkig elterülő nagy térségen: a poláris medencében, a föld meg a víz, erre a kérdésre sem derített új fényt a két expedíció.

A Nordenskjöld „Vega“-jának segítségére küldött (1880—81. évi) expedíció, a De Long vezette „Jeannette“, ott pusztult el az

1909. szeptember 6-án észlelt hegyán Peary hár-
adafa: *Mars stripes nailed to northpole*:
"Mars stripes nailed to northpole" →

Uj-Szibiriai szigetektől éjszakra. A „Jeannette“ katasztrófája után néhány évvel, Grönland déli partvidékén, olyan ruhadarabokat s egyéb tárgyakat vetett ki a tenger, amelyek De Longé és szerencsétlen társaié voltak. Nansen, e szomoruan érdekes és egyben feltűnő jelenségből azt következtette, hogy a Behring-szorosból induló áramlás hozta el egyik jéglapján ide a Föld ellenkező oldalára, a gyászos emléktárgyakat és hogy ez az áramlás feltétlenül ott zajlik végig az Éjszaki-sark közelében s összeköttetésben van a kelet-grönlandi árammal.

Ennek alapján Nansen úgy volt meggyőződve, hogy az Uj-Szibiriai szigetek táján a jég karjai közé kerülő s a tenger áramlásának hajszolására bizott, a jégzajtól tovaszórt hajónak is meg kell közelítenie az Éjszaki-sarkot, avagy el is érheti azt. Ezt a „Fram“-ján végzett 1893—96. évi expedíciójával meg is próbálta. A „Fram“ (az „Előre“) elvitte Fridtjof Nansent az éjszaki szélesség 84. fokáig, ahol szánkóra kapva éjszакnak indult s az akkori legnagyobb rekordul a 86. fokot és 14. percet érte. Ebben az expedícióban gőzhajója tehát messze maradt a sarktól, mert kiindulásának helyét rosszul választotta, de ennek folyamán Nansen biztos tudomást szerzett arról, hogy az éjszaki sarki medencében nagyobb földségek nincsenek.

Commander Pearyt is reá akarták venni ennek a „hajtómódszeres“ útnak a kipróbálására, de biz ő nem vállalkozott reá. Azt

hajtotta, hogy a hosszas hajszoltatáshoz nincsen meg a „temperamentuma!”

Roald *Amundsen* legközelebb megpróbálkozik majd ezzel a módszerrel. A jövő január hó elején tér, ugyancsak a „Fram“-on, új éjszaksarki expedíciójára.

A Behring-szorosban kezdi meg ezt az ép vázolt hajtómódszeres utat. Évekig fogja magát hajszoltatni a tengertől, ennek jégzajától. Ő bizonyosan tüzetesebb választ fog hozni erre a felvetett kérdésre, amelyre egyformán kíváncsi minden művelt ember. Hisz *hét esztendőre* elegendő élelmiszert visz magával.

Cook és Peary azt hozta most hírül, hogy *Éjszaki-sarkon* nincsen szárazföld; ám ezt rég sejtettük Nansen, Cagni és Peary eddigi nagy rekordjaiból.

Cook állítólagos utjának legnevezetesebb mozzanata a Ringnes-földjétől éjszakra eső új földdarab fölfedezése, mely, ha hinnünk szabad, a poláris vidék legéjszakiabb szárazföldje. Ez a föld alkalmasint a Peary 1905—06. évi expedíciójában fölfedezett Crocker-földnek folytatása.

A geografusok közül — talán nem is alaptalanul — sokan azzal is kétségeskedtek a Cook rekordjában, hogy ő a Pearytól fölfedezett szárazföldet nem látta. Hisz — mint a térképünk is mutatja — arra vitte az útja. Ám a Cook barátai nyomban azzal mentegették őt, hogy nyilván a nagy köd miatt észre sem vehette Peary Crocker-földjét.

Napjaink nagy aktualitását fejtegetve, képzeletünk visszaszáll a ködös multakba, a normannok utazásaira. Hajóikat egyformán köszönti Dél és Éjszak. Ott Sziciliáig elvetődnek, emitt pedig Grönlandban telepedve meg, elkalandoznak Labradorig és Éjszak-Amerikáig. Kolumbus fölfedezi Amerikát. A tizenhatodik évszáz elején, hire jár India és a Molukki-szigetek mesés kincseinek. Éjszak népei ezeket áhítják, de nem mernek szembeszállni az akkortájt az Atlanti-oceánban hatalmaskodó spanyolokkal és portugallusokkal. Azért hát az éjszaki jeges tájak felé igyekeztek: Chinába és Indiába; azokat a tengeri utakat keresték, melyek Amerika éjszaki partjai mentén vezetnek az Atlanti-oceánból a Nagy vagy Csendes-oceánba: keresték az *éjszaknyugati átjárót* s kerülgették ugyancsak éjszakon Ázsiát is, kutatva a jeges útvesztők között: az *éjszakkeleti átjárót*.

Századokon keresztül, az Éjszaki-sark problémáján kívül az *átjárók* kérdése foglalkoztatja az elméket.

Látom az átjárókereső Cabot apót; az idő méhébe merülő gondolatom Roald Amundsenre terelődik vissza, aki a „*Gjøa*“-n elsőül evez végig az éjszaknyugati átjárón. Látom Erik Nordenskjöld bárót, akinek „*Vega*“-ja szörnyű küzdelmekkel jut a Jeges-tengerből a Behring-szoroson át a Csendes oceánba — s megoldja az éjszakkeleti átjáró problémáját . . .

Ezekkel az érdekes emberekkel együtt,

az örökös jég martirjainak szelleme virraszt itt velem, a szeretet ünnepének küszöbén, az én csöndes műhelyemben. Akik dacoltak vésszel, viharral, a jégzaj ölelő karjával, az éhség és a skorbut borzalmaival.

Willoughby, *Gefferson* és *Durforth* martiriuma jár legelől; keresve az éjszakkéleti átjárót, az éhség és fagy gyötrelmei között borul szemükre az örökös éjszaka. Csak *Chancellor* menekszik mellőlük.

Mintha hallanám, a világraszóló jubiláris ünneplőn, éppen most emlegetett *Hudson* kapitánynak és fiának sóhaját, akiket lelketlen lázongó matrózok rozoga lélekvesztőre kötnek ki, hogy ott vesszenek nyomorultul, étlen-szomjan, a zajló habokban . . .

Szemem előtt a daliás *Franklin* lord, akinél senki nagyobb expedíciót nem vezetett és a bátor *De Long*. Emitt az ő elpusztult „*Jeannette*“-je . . .

Nézem, vizsgálgom ezt a bánatos arcot és a gondoktól barázdált homlokot. A szeme pillantása merész, miként a sebesszárnnyu sasé. Szegény, szegény *Sophus Andréé*, te nagy idealista! Veled társalgok.

Az „*Oevnen*“ (a „*Sas*“) röpitett *Strindberg* és *Fränkel*-lel együtt sirod éjjelébe.

Zeppelin báró aligha követ benneteket; a három éves készülődéseivel hitelét vesztett *Wellmann*, még kevésbbé.

És megihleti lelkemet az orosz *Toll* báró tragédiája. A „*Sarja*“ hazajött, de a nemes báró elveszett örökre. Bánatos özvegye hét

év óta fejti, fejti, egyre fejti gyászának fátyolát, miközben a haja ébenfeketetésébe immár az ezüst szürkésege lopózott. Nagy, nemes lélek vagy te az asszonyok között. Szemed könnyűjét morzsolva, sajtó alá egyengeted a férjed naplójának sorát. Emlékezetét nemes szived őrzi és szárnyára emeli a halhatatlanság . . .

Martirok ők, a tudomány, a legnemesebb ideál martirjai. Nem az első s nem is az utolsó. Mert a természet mélységes titkainak fürkésző kutatása nem szűnik meg soha !

EKD.1937/8783.GYSZ.